

JACEK SZLACHTA

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

PERSPEKTYWICZNY WYMIAR ROZWOJU TERYTORIALNEGO UNII EUROPEJSKIEJ

Abstract: Perspective Dimension of EU Territorial Development. There are three parts of study concerning spatial programming of socio-economic development of EU. In part one issues of long-term programming in EU after Delors reform were discussed. In part two ESPON project *European Territory 2050* was presented. In part tree consequences and recommendations for Poland were elaborated.

Key words: Cohesion policy, European integration, territorial development.

1. Doświadczenia długookresowego programowania rozwoju terytorialnego Unii Europejskiej

Prognozowanie prawidłowości rozwoju terytorialnego Unii Europejskiej zostało podjęte w konsekwencji głębokiej reformy Wspólnoty Europejskiej, zwanej pakieciem Delorsa w 1988 r. [*European Union* 1992]. Elementami tej reformy było m.in.: dowartościowanie europejskiej polityki spójności ze względu na zbudowanie kompleksowej polityki regionalnej w skali całej Unii, skalę koncentrowanych w ramach tej polityki środków oraz przyjęcie modelu wieloletniego programowania polityki i budżetu w skali całej organizacji. Kolejne takie wieloletnie okresy w Unii Europejskiej (UE) obejmowały lata: 1989-1993, 1994-1999, 2000-2006, 2007-2013, a obecny dotyczy lat 2014-2020. Generalnie prognozy te były realizowane w skali terytorialnej zmieniających się zasięgów przestrzennych UE, liczącej bezpośrednio po reformie Delorsa 12 państw członkowskich, potem od 1 stycznia 1995 r. 15, następnie od 1 maja 2004 r. 25, wreszcie od 1 stycznia 2007 r. 27 państw członkowskich, a ostatnie rozszerzenie Unii Europejskiej o Chorwację miało miejsce od 1 lipca 2013 r.

Ponieważ polityka przestrzenna jest kompetencją państw członkowskich, to wynikiem prowadzonych prac były dokumenty o charakterze indykatywnym, o perspektywicznym horyzoncie czasowym, wychodzącym poza wspomniane wcześniej wieloletnie ramy finansowe, które były przygotowywane z użyciem technik scenariu-

szowych oraz wykorzystaniem technik modelowania makroekonomicznego w układach terytorialnych. Podstawową jednostką terytorialną badań ekonomiczno-przestrzennych stały się regiony typu NUTS 2 (*Nomenclature of Units for Territorial Statistics*) czyli Nomenklatury Jednostek Statystyki Terytorialnej, uzupełniające znaczenie miały analizy dokonywane w przekroju obszarów poziomu subregionalnego – NUTS 3. Obszary położone poza UE były pomijane w analizach przestrzennych, mimo rejestrowanych istotnych powiązań gospodarczych i społecznych oraz perspektyw członkostwa, wynikających z umów stowarzyszeniowych z UE.

Niezależnie od prac programowych prowadzonych w skali całej UE podejmowane były takie prace w skali makroregionalnej, także wychodzące poza obszar ówczesnej UE. Modelowym przykładem był obszar państw Morza Bałtyckiego, dla którego przygotowane zostały kolejne edycje dokumentu VASAB (*Vision and Strategies around Baltic*) – Wizja i Strategie wokół Morza Bałtyckiego, poczynając od połowy dekady lat 90. ubiegłego wieku [Centralny Urząd Planowania 1995]. Dla poszczególnych makroregionów UE powstawały wizje terytorialne w kilkuletniej perspektywie czasu.

W poszczególnych krajach członkowskich przygotowywane były także kolejne edycje perspektywicznych dokumentów koncepcyjnych dotyczących przestrzennego zagospodarowania, chociaż w każdym przypadku zastosowana metodologia była specyficzna, dostosowana do kontekstu gospodarczego, społecznego i terytorialnego danego kraju. Wyrazem tego są m.in. bardzo różne konwencje prezentacyjne map syntetycznych [ESPON 2014A]. To co łączy te projekcje przyszłości, to stosowanie podejścia scenariuszowego oraz zdecydowana preferencja dla policentrycznego modelu zagospodarowania przestrzennego, a także indykatywny charakter dokumentów. W studiach tych ogólnie nie była uwzględniana przestrzeń morską, chociaż to się zmienia, dzięki wprowadzeniu doktryny tzw. niebieskiej gospodarki (*blue economy*), a przestrzeń sąsiadujących państw, szczególnie tych pozostających poza UE, nie była także analizowana, nawet jeśli kraje te posiadały układy stowarzyszeniowe, co wyznaczało perspektywę członkostwa w UE.

Charakterystycznym zjawiskiem jest ciągłość myślenia o rozwoju terytorialnym Europy. W 1991 r. Komisja Europejska przedstawiła pierwsze kompleksowe opracowanie zatytułowane: *Europa 2000. Założenia rozwoju terytorialnego Europy* [Commission... 1991], a w 1994 r. kolejne: *Europa 2000 Plus. Współpraca dla rozwoju terytorialnego Europy* [Commission... 1994]. Zostały one przyjęte na konferencjach dwunastu ministrów od zagospodarowania przestrzennego państw członkowskich, stanowiąc ramę merytoryczną dla programowania rozwoju społeczno-gospodarczego w układach terytorialnych w różnych skalach przestrzennych. W latach 1994-1999 inicjatywę w tym zakresie przejęły kraje członkowskie. W okresie tym systematycznie dwa razy w roku odbywały się spotkania ministrów, w kompetencjach których była polityka przestrzenna i zagospodarowanie przestrzenne piętnastu ówczesnych państw członkowskich. W 1999 r. na spotkaniu w Poczdamie przyjęto, jako efekt tej współpracy, Europejską Perspektywę Rozwoju Przestrzennego (*European Spatial Development Perspective – ESDP*) [European Union 1999].

Szczególne znaczenie dla rozpoznania znaczenia wymiaru terytorialnego miało uruchomienie w wieloletnim okresie programowania 2000-2006 programu Europejska Sieć Obserwacyjna Planowania Przestrzennego (*European Spatial Planning Observation Network* – ESPON). Był on kontynuowany w latach 2007-2013 oraz będzie realizowany także w kolejnej wieloletniej perspektywie finansowej obejmującej lata 2014-2020. W programie tym uczestniczą obok państw członkowskich także: Islandia, Liechtenstein, Norwegia oraz Szwajcaria. Misją tego programu było rozpoznanie prawidłowości rozwoju terytorialnego UE, co powinno przyczynić się do lepszego wykorzystania potencjału terytorialnego Europy w różnych skalach przestrzennych (lokalnej, regionalnej, krajowej i europejskiej). W ramach tego programu powstało bardzo wiele wartościowych studiów, ich syntetycznym wyrazem były dwie edycje atlasów ESPON [ESPON 2014B]. Ważnym nurtem badawczym stało się prognozowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w układach terytorialnych, a wyrazem tego stały się m.in. projekty badawcze, a następnie publikacje wydane w 2007 r.: *Scenarios on the Territorial Future of Europe* [ESPON 2007B], *Europe in the World. Territorial Evidence and Vision* [ESPON 2007A] oraz *Territorial Futures. Spatial Scenarios for Europe* [ESPON 2007C]. Docelowym horyzontem czasu tych studiów był rok 2030.

W ostatnich latach nastąpiło zasadnicze dowartościowanie problematyki terytorialnej w UE. Od 1 grudnia 2009 r. wszedł w życie Traktat Lizboński. W art. 3 Traktatu zapisano, że „Unia wspiera spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną oraz solidarność między krajami członkowskimi”, co rozwinięto w artykułach 174-178 (stare 158-162) [Barcz 2008]. Jako sposób wdrożenia nowego w traktatach wymiaru „terytorialnego” przyjęto politykę rozwoju lokalnego, adresowaną nie tylko w odniesieniu do obszarów wiejskich oraz politykę miejską, dotąd w niewielkim stopniu podejmowaną z poziomu całej UE [Szlachta 2013a]. Oznaczało to istotną modyfikację europejskiej polityki spójności.

W V raporcie kohezyjnym z listopada 2010 r. jako terytorialne priorytety UE określono: (1) Promowanie policentrycznego i zbilansowanego rozwoju w układach terytorialnych; (2) Zachęcanie do zintegrowanego rozwoju w miejskich, wiejskich i specyficznych regionach; (3) Terytorialną integrację przygranicznych i ponadnarodowych regionów funkcjonalnych; (4) Zabezpieczenie globalnej konkurencyjności regionów bazującej na silnych gospodarkach lokalnych; (5) Poprawianie dostępności dla jednostek, społeczności i przedsiębiorstw oraz (6) Zarządzanie i sieciowanie ekologicznych, krajobrazowych i kulturowych zasobów regionów [European Union 2010]. Pojawiły się także dokumenty wypracowywane w trakcie kolejnych Prezydencji w 2011 r., bowiem w trakcie Prezydencji Węgier przyjęto Agendę Terytorialną Unii Europejskiej 2020 [Prezydencja... 2011], a następnie w trakcie Prezydencji Polski przedstawiono pakiet zawierający propozycje konceptualizacji wymiaru terytorialnego [Böhme *et al.* 2011; MRR 2011A,B]. W ramach europejskiej polityki spójności na lata 2014-2020 wprowadzono paletę instrumentów terytorialnych dedykowanych rozwojowi lokalnemu i polityce miejskiej oraz Ocenę Oddziaływania Terytorialnego (*Territorial Impact Assessment*).

Drugim, nie mniej ważnym zjawiskiem, jakie miało istotny wpływ na programowanie rozwoju społeczno-gospodarczego UE, w tym także w układach terytorialnych, stał się głęboki kryzys gospodarczy, jaki rozwinął się w UE oraz powiązany z nim kryzys strefy euro, a także kryzys integracji europejskiej. Finansowe i gospodarcze zjawiska kryzysowe dotknęły szczególnie silnie UE i jej państwa członkowskie. W UE pojawiły się lub rozwinęły negatywne megatrendy, jakie mogą spowodować zasadnicze pogłębienie w najbliższych dekadach negatywnych trajektorii rozwoju dotyczących procesów społecznych, gospodarczych i terytorialnych w Europie, polegające m.in. na: starzeniu się ludności Europy, cofaniu się gospodarki Europy, niekorzystnej ewolucji postaw społecznych, spowolnionej innowacyjności, niedostatku energii, odwróconych dostępnościach terytorialnych, spolaryzowanym rozwoju, hybrydowej geografii, zablokowanych reformach, a także europejskim zakleszczeniu [Szlachta 2013].

Nieskuteczność Strategii Lizbońskiej spowodowała zasadniczą zmianę podejścia do programowania rozwoju społeczno-gospodarczego w UE. W 2010 r. za podstawę wszystkich polityk UE przyjęto *Strategię Europa 2020* [Komisja Europejska 2010]. Jako priorytety *Strategii Europa 2020* określono: (1) rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach; (2) promocję gospodarki oszczędzającej zasoby, zielonej i konkurencyjnej oraz (3) sprzyjanie gospodarce o wysokim zatrudnieniu, zapewniającej wysoką spójność społeczną i terytorialną. Europejską politykę spójności określono jako kluczowy instrument wdrażania *Strategii Europa 2020*.

Ważnym elementem długookresowych rozważań w skali całej UE stał się Raport *Globalna Europa 2050*, w którym w horyzoncie czasu 2050 zbudowano trzy scenariusze nazwane: *Zastój integracji europejskiej – nikt się nie przejmuję*, *Fragmentacja integracji europejskiej – UE zagrożona* oraz *Dalsza integracja europejska – renesans Unii Europejskiej* [European Commission 2012]. Każdy scenariusz był rozpatrywany pod kątem: globalnych demograficznych i społecznych wyzwań; bezpieczeństwa energetycznego, zasobów środowiskowych i zmian klimatycznych; perspektyw gospodarczych i technologicznych; geopolityki i zarządzania publicznego; dynamiki terytorialnej i mobilności, a także badań naukowych, edukacji i innowacyjności. Wskazano, że kluczowe znaczenie dla rozwoju ma polityka naukowa i innowacyjna UE, co oznacza: niezbędność inwestowania w wiedzę, polityczną i kulturową integrację, a założenie kontynuacji dotychczasowej polityki w stylu „biznes jak co dzień” nie jest rozsądną opcją. W Raporcie tym praktycznie pominięty został wymiar terytorialny.

2. Działania związane z raportem *ESPON Europejskie Terytorium 2050*

Paradoksalnie głęboki kryzys gospodarczy, jaki szczególnie boleśnie dotknął UE po 2008 r. wywołał potrzebę podjęcia prognozowania rozwoju społeczno-gospodarczego w perspektywnym horyzoncie czasu, sięgającym roku 2050. Załamanie

się procesów konwergencji w skali państw i regionów UE oraz dążenie do wykorzystania potencjałów terytorialnych zlokalizowanych w UE wywołały potrzebę rozwinięcia studiów nad terytorialnym wymiarem procesów rozwojowych.

W latach 2011-2014 został zrealizowany projekt badawczy *ESPON Europejskie Terytorium 2050 (ET 2050)*, realizowany metodą partycypacyjną, uwzględniającą różnego typu partnerów kształtowania terytorialnych procesów rozwojowych w UE. W 2014 r. przedstawiono raport końcowy projektu badawczego *ESPON Europejskie Terytorium 2050*, któremu towarzyszy kilkanaście raportów cząstkowych: sektorowych, makroregionalnych oraz problemowych [*ESPON 2014A*]. W ramach *ET 2050* wykorzystano modele cząstkowe dotyczące: demografii, gospodarki, transportu, zagospodarowania terenów oraz modele zintegrowane. Na ich podstawie zostały zaprezentowane scenariusze rozwoju terytorialnego Europy w horyzoncie czasu 2030 i 2050. Scenariusz bazowy wskazał na generalne konsekwencje kontynuacji aktualnych polityk, jakimi są: koniec konwergencji gospodarczej w Europie, rosnące zróżnicowania regionalne, więcej miejsc pracy ale niższe zarobki, większa mobilność siły roboczej w Europie, a także rosnąca globalizacja gospodarek państw europejskich. Obok scenariusza bazowego zbudowane zostały trzy scenariusze terytorialne: (A) faworyzujący duże ośrodki metropolitalne, (B) promujący sieć miast drugiego rzędu oraz (C) promujący małe miasta i słabiej rozwinięte regiony. Dla każdego scenariusza zdefiniowano demograficzne i ekonomiczne założenia, a także określono warunki brzegowe: regresu gospodarczego, postępu technicznego, a także wpływu czynników energetyczno-klimatycznych. Ze względu na znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego, przy najpełniejszym wykorzystaniu potencjału terytorialnego Europy, zdecydowanie najkorzystniejszy jest scenariusz drugi, wykorzystujący pewne elementy dwóch pozostałych scenariuszy. Zgodnie z wynikami opisanego modelowania, wzrost gospodarczy Europy nie zostaje zredukowany wskutek prowadzenia polityki redystrybucyjnej w układach terytorialnych. Wskazano także na znaczenie otwartych i policentrycznych struktur terytorialnych, które sprzyjają bardziej zbilansowanej dystrybucji wzrostu gospodarczego.

Najważniejsze wnioski dla rozwoju terytorialnego UE są następujące: (1) Różne scenariusze rozwoju przestrzennego Europy dają różny kształt przestrzeni europejskiej; (2) UE powinna w znacznie większym stopniu wykorzystywać walory terytorialnej struktury Europy; (3) Trzeba znacznie lepiej powiązać otoczenie przestrzenne UE; (4) Niezbędne jest zapewnienie warunków, w tym także terytorialnych, do skutecznego konkurowania UE z innymi światowymi biegunami rozwojowymi; (5) Trzeba lepiej przygotować terytorium Europy do nowej generacji wyzwań rozwojowych oraz (6) Niezbędne jest wykorzystanie potencjału programowania rozwoju, w różnych układach terytorialnych. Wskazano na różne zagrożenia i istotne zmiany w UE, o szerszych lub węższych konsekwencjach terytorialnych, jeśli nie nastąpią dostosowania w sferze polityk publicznych, takie jak: (1) stabilizacja dotychczasowych struktur terytorialnych, co jest niekorzystne dla obszarów słabszych;

(2) rosnące nierówności i zróżnicowania terytorialne; (3) starzenie się społeczeństwa, stające się powszechnym trendem; (4) rosnące nierównowagi i bardziej zróżnicowane terytorialnie trajektorie rozwojowe; (5) makroekonomiczna konwergencja, która oznacza rosnącą dywergencję przestrzenną; (6) powolna redukcja bezrobocia i presja na wzrost wynagrodzeń; (7) nowe prawidłowości handlu globalnego; (8) ekspansja turystyki; (9) istotne zmiany w transporcie globalnym i lokalnym; (10) obniżająca się intensywność energetyczna i węglowa; (11) rosnąca urbanizacja, w tym także sub-urbanizacja, często niekontrolowana oraz (12) zmiany klimatyczne uderzające różne terytoria asymetrycznie.

W konkluzji raportu przedstawiono wiele propozycji określających, w jaki sposób uczynić Europę bardziej otwartą i policentryczną, co powinno mieć pozytywny wpływ na trajektorię rozwojową całego kontynentu. Służyć temu powinno: powiązanie globalne Europy; promowanie *co*-rozwoju z sąsiadującymi regionami, wyzwalenie (odblokowanie) regionalnej różnorodności i endogenicznego rozwoju, wspieranie zbilansowanej struktury urbanistycznej, a także efektywne zarządzanie zrównoważonym wykorzystaniem zasobów naturalnych. Wskazano także na rosnące znaczenie europejskiej polityki spójności, umożliwiającej przełożenie długookresowych priorytetów terytorialnych na działania operacyjne [Szlachta 2012].

3. Konsekwencje i wnioski dla Polski

Polska do momentu akcesji 1 maja 2004 r. była traktowana jako element otoczenia zewnętrznego UE. Dlatego brak było systematycznego uwzględnienia na poziomie europejskim specyfiki i istotnych dla rozwoju cech społeczno-gospodarczych polskiej przestrzeni. Z punktu widzenia UE podstawowe znaczenie na początku lat 90. miało traktowanie Polski jako zagrożenia dla ładu europejskiego, przede wszystkim: w sferze niekontrolowanej migracji, eksportu zanieczyszczeń środowiska przyrodniczego oraz wnoszenia na obszar UE patologii społecznych związanych z działaniami struktur typu mafijnego, korupcją itp., co oczywiście miało istotny wymiar terytorialny. Stopniowo, szczególnie po akcesji, wraz z gromadzeniem niezbędnych informacji dotyczących jakości polskiej przestrzeni, oceny w analizach europejskich obiektywizowały się, a do obiegu publicznego były wprowadzane rzetelne informacje [ESPON 2014B].

Dowartościowanie problematyki terytorialnej w UE jest w sumie korzystne dla Polski. W pracach tych należy aktywnie uczestniczyć, aby kształtować pozytywny obraz (*image*) polskiej przestrzeni. Aby skutecznie promować istotne dla Polski rozwiązania dotyczące zagospodarowania przestrzennego, trzeba mieć dojrzałą wizję rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego Polski. W sferze programowania zagospodarowania przestrzennego warunki te spełnia *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030*, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. [MRR 2011]. Promuje ona policentryczny i otwarty model długookresowego rozwoju społecz-

no-gospodarczego Polski w układach terytorialnych. W sferze programowania społeczno-gospodarczego mamy doskonały, ale zdecydowanie aprioryczny dokument diagnostyczny *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa strategia rozwoju kraju* [Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji 2013] ze stycznia 2013 r., jednak najbardziej dojrzały dokument podejmujący wszystkie istotne wymiary rozwoju to raport *Kurs na innowacje. Jak wyprowadzić Polskę z rozwojowego dryfu?*, przygotowany przez zespół pod kierunkiem Hausnera, w 2012 r., który pokazuje długookresowe subtelności rozwoju społecznego, gospodarczego i terytorialnego kraju, który znalazł się już w pułapce średniego poziomu rozwoju [Geodecki *et al.* 2012].

Konsekwencją zmian klimatu dla dalszych rozszerzeń będzie długookresowa stabilizacja granicy zewnętrznej UE wzdłuż wschodniej granicy naszego kraju, co kształtuje niekorzystne uwarunkowania rozwojowe dla całej Polski, w tym szczególnie Polski Wschodniej. Zmiana priorytetów polityk UE na rzecz konkurencyjności w relacji do spójności będzie korzystna dla obszarów silniejszych, bowiem oznacza to przekierowanie środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych ze słabszych na rzecz silniejszych obszarów. Wyrazem tego są rosnące zróżnicowania społeczno-gospodarcze w Polsce rejestrowane w układach terytorialnych, szczególnie po 2008 r. [Gawlikowska-Hueckel, Szlachta 2014]. Pozytywny wpływ będzie miała konceptualizacja długookresowej polityki miejskiej w Polsce, co jest wynikiem przewartościowań w UE [Szlachta 2013a]. Ogólnie należy oczekiwać, że warunki do dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarki Polski i jej regionów będą niestety mniej korzystne w nadchodzących dekadach niż były dotychczas. Dlatego wykorzystanie potencjałów terytorialnych ma takie znaczenie.

Literatura

- Barcz J., 2008, *Przewodnik po Traktacie z Lizbony. Traktaty stanowiące Unię Europejską. Stan obecny oraz teksty skonsolidowane w brzmieniu Traktatu z Lizbony*. Wyd. Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa.
- Boehme K., Doucet P., Komornicki T., Zaucha J., Świątek D., 2011, *How to Strengthen the Territorial Dimension of 'Europe 2020' and EU Cohesion Policy*. MRR, Warszawa.
- Centralny Urząd Planowania, 1995, *Wizja i strategię wokół Morza Bałtyckiego. Ku koncepcji rozwoju przestrzennego w Regionie Morza Bałtyckiego*, III konferencja Ministrów Planowania Przestrzennego, Tallin.
- Commission of the European Communities, 1991, *Europe 2000. Outlook for the Development of Community's Territory*, Brussels.
- Commission of the European Communities, 1994, *Europe 2000 Plus. Cooperation for European Territorial Development*, Brussels.
- ESPON, 2007A, *Europe in the World. Territorial Evidence and Vision*, Luxembourg.
- ESPON, 2007B, *Scenarios on the Territorial Future of Europe*, Luxembourg.
- ESPON, 2007C, *Territorial Futures. Spatial Scenarios for Europe*, Luxembourg.

- ESPON. European Union, 2014A, *Making Europe Open and Polycentric. Vision and Scenarios for the ESPON. European Union.*
- ESPON Atlas, 2014B, *Mapping European Territorial Structures and Dynamics*, Luxembourg.
- European Territory towards 2050, ESPON Programme European Territory 2050, ESPON&MCRIT, final report, Luxembourg.
- European Commission, 2012, *Global Europe 2050*, Brussels.
- European Union, 1992, *Treaty on European Union (Treaty of Maastricht)*, Official Journal of Communities, Brussels, 191 of 29.7.
- European Union, 1999, *ESDP. European Spatial Development Perspective. Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union*, Brussels.
- European Union, 2010, *Investing in Europe's Future. A Regional Development Strategy for 2020*. Fifth report on economic, social and territorial cohesion, Brussels, November.
- Gawlikowska-Hueckel K., Szlachta J. (red.), 2014, *Wrażliwość polskich regionów na wyzwania współczesnej gospodarki. Implikacje dla polityki rozwoju regionalnego*, Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa.
- Geodecki T., Gorzelak G., Górniak J., Hausner J., Mazur S., Szlachta J., Zaleski J., 2012, *Kurs na innowacje. Jak wyprowadzić Polskę z rozwojowego dryfu?* Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej UE, Kraków.
- Komisja Europejska, 2010, *Europa 2000. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Bruksela, KOM(2010)2020 wersja ostateczna, 3.3.2010.
- Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, 2013, *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju*, Warszawa, 11 stycznia.
- MRR, 2011A, *Territorial Dimension of EU Policies. Strategic Programming, Coordination and Institutions Territorially Sensitive for an Efficient Delivery of the New Growth Agenda. 'Who Does What and Where?'*, Warsaw.
- MRR, 2011B, *Territorial Dimension of Development Policies*. Post seminar publication, Ostróda, 18-19 July.
- MRR, 2012, *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, Dokument Przyjęty przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Warszawa.
- Prezydencja Węgier w UE. *Nieformalne spotkanie ministrów ds. polityki spójności*, 2011, *Agenda Terytorialna Unii Europejskiej 2020. W kierunku sprzyjającej społecznemu włączeniu, inteligentnej i zrównoważonej Europy zróżnicowanych regionów*, Godollo, 19 maja.
- Szlachta J., 2012, *Doświadczenia programowania rozwoju terytorialnego UE – perspektywa 2050*, [w:] *Transformacja sceny europejskiej i globalnej XXI wieku. Strategie dla Polski*, A. Kukliński (red.). V Konferencja Krakowska, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków.
- Szlachta J., 2013, *Europejskie terytorium 2050 jako nowa generacja programowania rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej*. Biuletyn PTE Forum myśli strategicznej, nr 2 (61), Warszawa.
- Szlachta J., 2013a, *Europejski wymiar polityki miejskiej w Polsce*, [w:] *Badania miejskie i regionalne. Doświadczenia i perspektywy*, F. Kuźnik (red.). Studia KPZK PAN, t. CLIII, Warszawa, s. 24-42.